

mutatja be, különös tekintettel az időiség problémájára. Heidegger Kant-könyvének az a mozzanata kerül itt ismertetésre, ahol Heidegger felrója Kantnak, hogy az időt pusztán a megismerés *a priori* strukturális feltételeként fogta fel, az egyes idősíkok (múlt, jelen, jövő) egymásra következéseként. Heidegger számára azonban az idő a megértés alapfeltétele, hermeneutikai elv, a Dasein végességéről alkotott tudatának összetevője, amelyben az idősíkok mindig együtt, egy pontban, a Dasein mindenkori történelmileg determinált élethelyzetében vannak jelen. Tóth Gábor felhívja a figyelmet arra, hogy e szembenállás ellenére Heidegger úgy olvassa a kanti diskurzust, különösen a *Tiszta ész kritikája* első változatát, mint ami eredetileg az időbeliség vezérelve mentén kísérelte meg elgondolni az érzékelés problémáját, s ekként a képzelőerő elsődlegességét állította az értelemmel szemben. De Heidegger szerint Kant végül visszalépett ettől a felismerésétől, és az időt inkább mint *a priori* képzetet építette be gondolatrendszerébe.

A lapszámot két analitikus filozófiai írás zárja. Nemesi Nikoletta *Metafizikailag kontingens azonosság* című írása annak az állításnak igazságát vizsgálja, hogy ha a hétköznapi nyelv tulajdonnevei között, melyeket Saul A. Kripke merev jelölőknek nevez, azonossági reláció áll fenn, akkor ez az azonosság szükségszerű. A szerző példája a „Heszperosz” és „Phósphorosz” a Vénusz görög megnevezései, ahol a két különböző név ugyanarra a valós jelenségre utal. Azonosságuk szükségszerűségéből viszont arra lehetne következtetni, hogy a nevek

referenciája egy metafizikai, analitikus szóhasználatban: elmefüggetlen valósághoz tartozik. A tanulmány végül arra az álláspontra jut, hogy az ilyen azonosságok esetén túlzás elmefüggetlen valóságról beszélni, ezért a szerző végül a „tényellentétes” megnevezés használata mellett érvel.

Az analitikus filozófiában gyakran alkalmazott zombi-argumentumot eleveníti fel a *Zombik és fogalmak* című írás, Such Dávid tollából. A filozófiai zombik olyan lények, akik minden tekintetben azonosak az emberekkel, azt az egy mozzanatot kivéve, hogy nincsenek fenomenális tudattartalmaik, vagyis nem értékelik az őket ért ingereket. Létezésük nem szükségszerű, de lehetséges, pusztán azért, mert az ilyen lények létezését elgondolhatjuk. A szerző David Chalmers analitikus filozófus elméletének felhasználásával azt a kérdést válaszolja meg, hogy milyen körülmények között érvelhetünk a zombikhoz hasonló lehetséges világok létezése mellett.

Összefoglalásképpen elmondható, a lapszám meggyőző bizonyítéka annak, hogy a konferencia nevéhez hűen valóban alkalom volt a találkozásra, melynek során doktori hallgatóknak, doktori iskoláknak, filozófiai irányzatoknak nyílt lehetősége megmutatkozni, egymás munkásságát megismerni. Ezért méltán állíthatjuk, hogy a *Találkozáspontra* konferencia megvalósította célkitűzését, és hozzájárult ahhoz, hogy a résztvevőkben teljesebb kép bontakozzon ki arról a filozófiai közegről, melyhez ők maguk is hozzátartoznak, és amelyet munkásságukkal alakítanak.

Molnár Péter

A politika köreinek illusztrálása

Többllet 2015. 3. szám – A politika körei. 219 old.

Aligha találunk aktuálisabb tematikákat érintő területet a filozófia valamennyi szelele közül, mint amelyekkel a politikai filozófia foglalkozik. Politikáról beszélve pedig adja magát egy sajátos

helyzetből kifolyólag az erdélyiség és a nemzet fogalmához kötődő problematizálás. *A politika körei* címet viselő, 2015/3-as *Többllet* lapszám ennek a sajátos helyzetnek a fényében (is) vizsgál fontos

kérdéseket: a társadalmi elitiek, közösségi emlékezet, ideológia, képviselő, otthonosságérzet, vita (és ezt a sort még lehetne folytatni) témáit járva körül. A lapban közölt tanulmányok és egyéb írások olvasója talán felteszi a kérdést, mit mondhat számára a kortárs filozófia azokkal a kérdésekkel kapcsolatban, amelyekkel nap mint nap a közéletet követve vagy kisebbségi léte mindennapjait megélve találkozunk. A lapszámból kiderül, hogy lehetséges a filozófiai diskurzusnak olyan módja, amely izgalmas perspektívából hasznos és használható megállapításokat mutat fel és olyan kérdéseket fogalmaz meg, amelyek elméleti dimenziójukon túl az állampolgár vagy kisebbségben élő személy számára akár konkrétumokat is felajánlanak.

Kovács Gábor Bibóról szóló két írása tematikájának és terjedelmének is köszönhetően a lapszám súlypontjába kerül. Meglehetősen olvasmányos, mégis rendkívül mélyreható elemzését adják Bibó István elitelméletének, és ezzel összefüggésben a közösségi emlékezetéről is részletesen szólnak. Kovács hangsúlyozza, hogy Bibó elitelméletének egyik lényeges, Erdélyre vonatkozó meglátása, hogy az értékrend tekintetében eltérés van a helyi és anyaországi társadalom viszonyulásaiban. Bibó számára Erdély ideáltípus, szilárd értékrenddel. Írásaiban a születésrendi társadalmat szembehelyezi a modern társadalommal. Kovács megállapítja, hogy itt tulajdonképpen a bibói társadalomkritika ezen a ponton a leginkább kitapintható, ugyanis az idealizált Erdély-képre a magyarországi társadalom kritikája szempontjából van szükség. A tanulmány rámutat arra, hogy Bibó az elitszerepet az értékproblematikával kapcsolja össze. Ugyanakkor ennek kifejtése során szembehelyezkedik a marxizmussal, az érték primátusát hangsúlyozva az érdekekkel szemben. Érdekes, hogy mindezeket a gondolatokat Bibó a politikai terapeuta szerepében fogalmazza meg – írja Kovács, ennek publikációs tevékenységével illetve konkrét – mondhatni békeharcos – tetteivel indokolva meg állítását.

A második tanulmány a bibói filozófia másik dimenziójával, a történetiség perspektívájával foglalkozik. A korabeli eszmerendszerek és szellemi

áramlatok összefüggéseinek finom elemzésével, a bibói koncepciókkal, konkrét írásokkal összefüggésbe hozva Kovács Gábor megmutatja, hogy Bibó tulajdonképpen elutasítja a xenofób, az 1867-es kiegyezést, mint bűnbeesést bemutató vonalat. A nemzetépítés narratíváját ezzel szemben Bibó társadalompszichológiai keretben elemzi, a hisztéria egy sajátos fogalmát használva. A hisztériakoncepció szerint a társadalom inadekvát válaszokat ad a problémákra. A szerző összefoglalja egy mondatban ennek lényegét: „Bibó teóriájában a politikai hisztériának az legnagyobb rákfenéje, hogy a valóságérzékelést teszi tönkre.” (35.) Végül levonja a tételszerűen megfogalmazható következtetést, a nemzetet mint a jelenben működő, a múltat a jövővel összekötő, ilyen módon tehát az idő perspektívájából megérthető entitást mutatva fel: „a nemzet [...] olyan problémamegoldó közösség, ami a jelenlegi problémák megoldásán keresztül a jövő felé utazik.” (38.)

Az ideológia szám szerint öt különböző történelmi jellegű értelmezési módját tárgyalja Bognár Zoltán tanulmánya. Időrendi sorrendet követve mutatja be a fogalom megalkotását, pejoratívává válását, ismételt átalakulásait, hogy elérkezzen Mannheim Károly leíró jellegűként definiált fogalmáig. Elemzéséből megtudjuk, hogy Mannheim a politikai tudatstruktúráként értelmezhető ideológiai koncepcióhoz jut el, szociológiai jelentéselemzésnek vetve alá a fogalmat, olyan módon, hogy megszabadítsa az idők során ráakódott negatív jelentéseltolódásoktól. A fogalom születését olvasmányosan, a történelmi körülményeket ecsetelve elmesélő tanulmány rámutat arra, hogy az ideológia szó tulajdonképpen létrejötté után szinte azonnal pejoratívává vált, ez a folyamat pedig Napóleon nevéhez köthető. A marxizmus a fogalom „lejárását” tulajdonképpen továbbviszi a végletekig. Marx tulajdonképpen kiterjeszti a pejoratív értelmezést és a fogalom vonatkoztatási körét erkölcsre, vallásra és metafizikára. Jelenleg tehát egy pejoratív konnotációkkal terhelt, ugyanakkor mégis használható fogalommal dolgozhatunk a politikatudomány területén mozogva.

A politikai képviselő, illetve annak legitimitása képezi a témáját Toró Tibor elemző, a képviselő kapcsán felmerülő gyakorlati problémákat is tárgyaló tanulmánya. A kérdés, amit az írás feszeget, úgy fogalmazható meg, hogy a felhatalmazás és a számonkérés milyen feltételekkel jöhet létre, illetve hogyan működőképes a demokrácia a fenti fogalmak által mozgatott szisztémában. Modern felfogás szerint a képviselő bizonyos személyek állampolgárok általi felhatalmazásával valósul meg, ám az írás rámutat arra, hogy a képlet korántsem ilyen egyszerű. A problematika köré szerveződik a megbízott-küldött vita. A felhatalmazás elméleteinek kritikáját elvégezve azonban kiderül, hogy a képviseltek és képviselők közötti viszony újraértelmezhető. Ennek lényeges aspektusa, hogy ez a viszony nemcsak szűk keretek között, önmagában értelmezhető, hanem a rendszer egészét figyelembe véve. Az etnikai pártokkal kapcsolatban – és konkrétan az RMDSZ-ről is szólva – fogalmazódik meg a tanulmány egyik legfontosabb mondata, amely az előbbiek fényében új szempontokat vet fel: „A központi kérdés az ő esetükben nem az, hogy a képviselők a kisebbség érdekében cselekednek-e vagy nem (ez a kérdés irreleváns, mert minden érintett szereplő úgy gondolja, hogy igen), hanem hogy hogyan teszik ezt, milyen diszkurzív és stratégiai elemeket használnak a kisebbségi érdekek konstruálásában, valamint hogyan tudják tevékenységükben összeegyeztetni a kisebbségi csoport érdekeinek képviselését az általános közösségi érdek meghatározásával.” (89.)

Még ennél a tanulmánynál is konkrétabb, tényszerűbb kérdéseket boncolgat Szabó Tamás román–magyar alapszerződésről szóló írása. A dolgozat első felében fontos háttérinformációkat elemez a parlamentek szerepével kapcsolatban, természetesen az alapszerződés vitájának perspektívájában. Aprólékos, tárgyilagos, szemléletesen bemutatott elemzésnek veti alá magát a vitát, illetve vitákat, amelyek az Országgyűlésben, illetve Románia Parlamentjében zajlottak. Az elemzésből kiderül, a politikusok az alapszerződésre a vita során nemcsak mint kétoldali egyezményre tekintettek,

hanem mint az európai integráció fontos dokumentumára, azonban megoszlottak a vélemények azzal kapcsolatban, hogy ez a megegyezés hogyan szolgálja az integrációt, illetve a két állam kapcsolatát. A tanulmány úgy értékeli, hogy evvel a vitával kezdődött el a nemzetről szóló, illetve a határokon túli nemzetrészekről szóló érdemi politikai diskurzus. Emellett megállapítja, a román oldalon elérték azt, hogy a kollektív jogok ne kerüljenek bele a dokumentumba, ugyanakkor a szélsőséges pártok elszigetelődtek a politikai életben.

Otthonosságérzetről empirikus kiindulóponttal, mégis elméleti perspektívából beszél Bethlendi András. *Enicitás és otthonosságérzet* című tanulmánya ismételtelen rámutat arra, hogy az erdélyi magyarok és románok közötti viszony aszimmetrikus, olyan értelemben, hogy csak előbbiek esetében válnak a hétköznapi interakció során reflektálttá az etnicitás jegyei. Így elkerülhetetlen az otthonosságérzet csorbulása, viszont a liberális értékrendnek köszönhetően lehetséges ennek a helyzetnek a megváltoztatása. Több lehetőség is adódik erre, ezek közül a szerző kiemel három: az etnikai törésvonal felülírása más törésvonal előtérbe helyezésével, az aszimmetrikus viszony felszámolása vagy megfordítása, valamint a párhuzamos társadalmakba való – szegregációszerűen megvalósuló – szerveződés.

A gadameri önkritikai fordulat a fő témája Holger Schmid tanulmányának, amely Marosán Bence Péter és Váradi Péter fordításában jelenik meg. A költői nyelv és a dialógus ütköztetésével mintegy szemlélteti Gadamer zátonyra futását a művészet és a nyelv együtt elgondolásával kapcsolatban. Ugyanakkor a költőiség fogalmi variánsait elemmezve rámutat a görög filozófia és a lírai gondolkodás összefonódására.

Művészeti fesztiválok elemzésével foglalkozik Virgínia Péter tanulmánya, a testet öltött szubjektivitás és ehhez kapcsolódóan a test, illetve a testtapasztalat tudományos irodalma mentén is építve fel egyéni megközelítését.

A 2015/3-as Többszám két recenziót is tartalmaz. Az egyik Kis János válogatott műveit

mutatja be, amelyek nemcsak elméleti írásokat, hanem számos magyar politikatörténeti vonatkozású írást is tartalmaznak. A másik recenzió Varga Péter András fenomenológia-könyvével foglalkozik, amelynek egyik érdeként mutatja fel azt, hogy a Husserl–Brentano viszony elemzését új, az eddigiekkel szembemenő szempontokkal gazdagítja, ugyanez elmondható a Heidegger–Husserl kapcsolatokról is.

A folyóirat jelen lapszámában megjelent írások jól illusztrálják, hogy a politikai filozófia fogalmi köre több irányba is tágítható, gondolhatunk itt az egyes fogalmak elméleti körülményaira, azok új vonatkozásokban történő játékba hozására vagy pedig az egyes konkrét politikai helyzetek, aktuális politikai problémák újszerű megközelítéseire.

Száva Csanád

Az orvosi lelkipozítás a bölcselők zseb(könyv)ében

Többlet különkiadvány, 2015 – Logoterápia és Egzisztenciaanalízis. 316 old.

A *Logoterápia és egzisztenciaanalízis 2015* c. kötet a Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Nemzetközi Tudományos Egyesület és a Logoterápia Alapítvány első évkönyveként interdiszciplináris jelleggel összegzi a jelzett szakterület legújabb eredményeit. Immár tizennyolc évvel az iskolaalapító Viktor E. Frankl halála után megkerülhetetlennek bizonyul a törekvés, hogy magyar nyelven is értékeljék a logoterápia és egzisztenciaanalízis helyzetét és aktualitását. A szerkesztők (Sárkány Péter, Vik János) és szerzők kijelentett szándéka bemutatni és igazolni az eredetileg pszichoterápiás irányzatként elgondolt terület multidiszciplináris jellegét és alkalmazhatóságát a segítő foglalkozások széles spektrumán. A szerzők sorában megtalálhatók a szakképzett filozófusok, pedagógusok, pszichológusok mellett a szociális munka, a teológia, a filozófiai tanácsadás és a vállalati kultúra fejlesztése terén jártas szakemberek is. Érdekes módon a segítő szakmák listájából távol maradtak a pszichiáterek és az orvosok általában. Pontosabban, az orvosokat (csak a) Viktor Frankl inspiráló emlékéhez és munkásságához való kapcsolódás képviseli. A segítő szakmák dinamikus fejlődésének ismeretében ez utóbbi nem is tűnik annyira meglepőnek.

Tekintettel a kötet által felölelt multidiszciplinaritás tág spektrumára, melyet nehezen lehetne

egészében átfogni, az értékelésemet igyekszem inkább a pszichológus-pszichoterapeuta és a filozófiai tanácsadó perspektívájára fókuszálni. Itt röviden hivatkoznom kell az ezeken a területeken megfigyelhető szakmai-filozófiai változásokra.

A pszichoterápiák, a freudi pszichoanalízis megjelenését követően, mint önálló pszichopatológias terápiás módszerek körvonalazódtak, melyekben a terapeuta szerepét értelemszerűen orvos töltötte be. Viktor Frankl logoterápiája megjelenésének és kifejlesztésének időpontját tekintve ebben a kontextusban fogalmazódott meg. Ez (talán) a legkiforrottabb szakmai művének címében – *Orvosi lelkipozítás* – is megjelenítődik. Azonban idővel a pszichoterapeuták szerepkörében feltűntek előbb a pszichológusok, majd sorban a többi segítő szakma (szociális munkások, gyógypedagógusok) képviselői is, egészen addig, amíg a meghatározásszerűen a pszichoterápiák ellentét képviselő (és hagyományosan dogmatizmussal vádolt) teológiai lelkipozítók is csatlakoztak. Ez azonban még mindig nem tükrözi a mai állapotot, ugyanis komplex okokból (melyek között fontos hangsúly esik a gyógyszeripari érdekekre, valamint az akadémiai képzésben részt vevő orvosok személyes anyagi korlátaira) az orvosok egyre kevésbé vannak jelen a pszichoterápiás képzésekben és főleg a